

nem látok változást, mert képzelem
csupán, hogy friss kenyér, és végre boldog
vagyok, hogy egy sötétkék festékfoltot
ilyen mohón tapinthat még szemem,

és érzem jól, hogy karja megfeszül
a sárgán izzó napfényben, miközben
attól félek már én is, hogy kifröccsen

a kancsóból a hófehér, s elül
a lassú csorgás, ha lehull a festék,
s nem képzelhetem el többé a testét.

Henry James

AZ ŐSERDEI VAD (II)

Szabó Szilárd fordítása

3

Minden összefogott hát annak érdekében, hogy, mint mondtam, új korszak vegye kezdetét; a változás abban nyilvánult meg, hogy minden, amit így vagy úgy átéltek, később, néha jóval később, olyan alakot öltött, mintha ennek az emlékezetes órának volna a következménye. Közvetlen hatása még leginkább abban mutatkozott, hogy fölszabadította az ellentmondás szellemét – szinte csak azért, hogy vitát szítson; mintha a beszéd tárgya önnön súlyánál fogva zuhanna közéjük, s mintha ráadásul, a tárgy szilánkjaként, Marchert is minduntalan eltalálná a megszokott, apró tüske, mely arra figyelmezteti, hogy milyen önző. Régóta tisztában volt vele, és érezte is minden téren, úgy, amint illik, hogy ki kéne dobnia lelkéből az önzés terhét, és meg kell hagyni, túlkapásait követően mindig megpróbált ellensúlyt vetni a másik serpenyőbe. Rendszerint úgy vezekelt, hogy megkérte barátnőjét, ha éppen tartott az évad, hogy jöjjön el vele az operába; így aztán gyakorta megesett, hiszen, győzködte ilyenkor, nem venné a lelkére, ha egyhangú szellemi táplálékon élne, hogy barátnője az ő túlkapása folytán tűnt fel a társaságban, havonta akár tízszer is. Megesett aztán az is, mivel ilyenkor rendre hazakísérte a nőt, hogy beugrott hozzá, ellazulni egy kicsit, ahogy ő mondogatta, mielőtt ágyba bújnék; ott pedig, hogy a napra föltegye a koronát, rendre leült a szerény, de mindig nagy gonddal elkészített kis vacsora mellé, melyet csak az ő kedvéért tálaltak fel. A napra, úgy képzelte, azzal teszi föl a koronát, ha nem a saját ügyeivel traktálja a nőt; azzal például, ha e kései órán, mivel a háznál volt egy zongora, s mindketten jól bántak vele, alkalomadtán leülnek mellé, és eljátsszák az opera néhány dallamát. Egyszer, egy hasonló estén, minden elővigyázatossága ellenére, elejtett egy mondatot, amelyről

barátnőjének eszébe jutott, hogy adós maradt a válasszal egy kérdésre, melyet ő, a férfi tett föl neki a legutóbbi születésnapján lefolyt beszélgetés során. „No de magát, *magát* mi óvja meg?” – mármint, úgy értette, mi óvja meg attól, hogy feltűnően különbözzék a nők nagy többségétől. Ha ugyanis neki, úgy találta meg a választ az élet nagy kérdésére, hogy jól-rosszul összetákolta valami szövetségfélét egy nővel, aki fikarcnyival sem különb nála –, akkor vajon hogyan maradhatott észrevétlen a nő, hogyan kerülhette el ez a viszony, már ha annak nevezheti, és mert, ugyebár, gyanítaniuk kell, hogy az emberek fölfigyeltek rá, hogy a világ a nyelvére vegye?

– Soha nem állítottam olyat – felelte May Bartram –, hogy nem vett a nyelvére a világ.

– Ó, akkor hát magát nem „óvta meg” semmi.

– Engem ez egyáltalán nem érdekel. Ha maga szerzett egy nőt, én meg – vont vállat – szereztem egy férfit.

– Úgy érti, hogy ez a helyzet magának tökéletesen megfelel?

No tessék, már megint egy téma, amelyről napestig beszélhetnének! – Nem tudom, miért ne felelhetne meg... emberileg, úgy értem, hiszen erről beszélünk... nekem éppolyan jól, mint magának.

– Hát hogyne – felelte Marcher. – „Emberileg” nyilván megfelel, vagyis annak jeleként, hogy van valami jól látható célja az életének. Csak hát, és itt a bökkenő, ez a cél mégsem lehetek én meg az én titkom.

May Bartram elmosolyodott. – Én ebből nem vonnám le azt a következtetést, hogy nem maga jelenti az életem értelmét. A meghitt kapcsolat jellege, ami összefűz bennünket, ez a bökkenő.

Mihelyt rájött, mire gondol a nő, nyomban fölnevetett. – No jó, de ha úgy van, ahogy maga mondja, és én csak afféle átlagember volnék, mármint a világ szemében, akkor, ugyebár, maga sem lehet másfajta nő, csak afféle átlagos. Magával az oldalamon úgy léphetek a világ elé, mint a többi férfi. Mármint, ha *tényleg* olyan vagyok, amilyennek beállítani igyekszik, akkor magának nem árthat a szóbeszéd. Hol itt a bökkenő?

A nő szokása szerint ismét hallgatott egy sort, de aztán elég világos válasszal állt elő. – Éppen itt. Ebben az igyekezetben, ahogy segítem magát, hogy úgy lépjen a világ elé, mint a többi férfi.

Barátjának volt annyi esze, hogy tréfára vegye a megjegyzést. – Ó, hogy maga milyen jó hozzám, milyen kedves! Nem árulná el, mivel viszonzozhatom?

A nő egy végső, kimért és jelentőségteljes szünetet tartott, mintha fontos választól állana. De aztán választott. – Azzal, hogy olyan marad, amilyen.

Ebbe, hogy olyan marad, amilyen, ebbe kezdtek belecúszni, még hozzá olyan lassan és kitartóan, hogy óhatatlanul eljött a nap, amikor ismét lebámultak mélységeikbe. Ez a mélység, amely fölött ott feszült egy meglehetősen szilárd, noha könnyű és a kavargó szélben időnként megremegő hídszerkezet, olyan kihívóan ásítózott, hogy alkalomadtán, idegeik megnyugtató végett, alá kellett bocsátaniuk a mérőönt, hogy felmérjék a szakadékot. A nyilvánvaló feszültséget tovább fokozta az a körülmény, hogy a nő mindközben szinte feledni látszott a vádat, mellyel a férfi illette – a titkolózás vádját, amellyel mélyreható születésnap-i beszélgetésük végén rukkolt elő. Akkor merült föl benne, hogy a nő talán „tud” valamit, s hogy ez, amit tud, rettenetes – rettenetesebb annál, hogysem elmondhatná neki. Mikor pedig úgy kezdte emlegetni, mint ami a jelek sze-

rint olyan rettenetes, hogy a nő, nemde, attól fél, kitalálhatja, akkor a válasz, amit kapott, olyan alaktalannak rémlett, hogy szinte vonzotta a tapogató kezét, ugyanakkor annyira riasztónak, Marcher kifinomult érzékei előtt szinte félelmetesnek, hogy nem volt ajánlatos érinteni sem. Csak járkált körülötte, tartva a távolságot, rótt a hol táguló, hol szűkülő kört, amelyre alig-alig hatott az a meggyőződése, hogy nincs a világon olyasmi, amit a nő egy kicsivel is jobban „tudhatna” nála. A tudás forrása valahol másutt rejtett, nem a nőben és nem is őbenne – eltekintve persze attól, hogy a társának talán érzékenyebbek az idegei. Igen, ez megvan a nőkben, hogy az idegeik tüstént jeleznek, mihelyt megérik, hogy az érdekük forog kockán; így veszik észre az apró emberi dolgokban mindazt, amire az érintettek ügyet sem vetnek. Idegeik, képzeletük és megérzéseik iránytű és varázsvessző gyanánt szolgálnak, s May Bartramot szépsége kiváltképp alkalmassá tette rá, hogy a barátja ügyének szentelje magát. A férfi ezekben a napokban olyasmit érzett, méghozzá különös erővel, amit soha addig: növekvő rettegést, hogy valami katasztrófa során elveszítheti a nőt – ám ez a katasztrófa még semmiképp sem lehetett *az a bizonyos* végkifejlet: nem lehetett már csak azért sem, mert a nő szinte váratlanul azzal lepte meg, hogy hasznavehetőbbnek mutatkozik, mint valaha, és mert, másfelől, mintha az egészsége is megrendült volna, egyik napról a másikra, s hasonlóképpen váratlanul. Legsajátabb tünete annak a benső meghasonlásnak, melyet a férfi eladdig oly hatékonyan rejtgetett, s egész beszámolóink oly finoman érint, legsajátabb tünete éppen az volt, hogy félelmeit sohasem látta még így együtt, ilyen fenyegető sokaságban maga köré gyűlni, és kivált nem süllyedt odáig, hogy azon tépelődjék, vajon valami véletlen folytán, úgy istenigazából, a közelében van-e már, láthatja, hallhatja, érintheti vagy megragadhatja, érzékelheti-e közvetlenül azt a valamit, ami reá várakozik.

Amikor eljött a nap, melynek jönnie kellett, mikor a barátnője bevallotta neki, hogy attól fél, a vérében valami súlyos betegség dolgozik, a férfi egyszerre megérezte a változás árnyékát és a csapás előszelét. Menten a romlás és a tragédia képeivel kezdte riogatni magát, és úgy fogadta a nőre leselkedő veszély hírért, mint fenyegető üzenetet, amely egyenesen neki szól, és a reá leselkedő magányt jelenti be. Így aztán csakugyan meríthetett valamicskét abból a vigaszból, amelyre oly nagy szüksége volt a békességhez – így vált világossá, hogy a lelkében még mindig főhelyen áll az a veszteség, mely a társát fenyegeti. „Hogy képzeli, hogy meghalhat, mielőtt látná, mielőtt megértené...?” Kegyetlenség lett volna tőle, ha már a baj korai szakaszában nekiszegezi ezt a kérdést; de a saját érdekében tanácsosnak látszott mielőbb megtudni az igazat, aminek már a pusztá sejtelme mély szájalomra indította a nő iránt. Ha a nő a tetejébe még „tud” is valamit, kivált, ha úgy tud, ahogy valami ellenállhatatlan, misztikus fény dereng az ember körül – neki ugyan honnan is lett volna szeme az ilyesmihez? –, az nemhogy javítana, de rontana a helyzeten, épp olyan mértékben, amennyire az ő eredendő tudásvágya alapja lett a társa életének. A nő mind ez idáig abban a reményben élt, hogy lássa, ami a kifejlet során *látható* alakot ölt majd, s nyilván nagy keserűséggel venné tudomásul, hogy távoznia kell, mielőtt a látványosság megkezdődik. Az efféle töprengések, mint mondtam, megerősítették abban a hitében, hogy milyen nagylelkű; mégis, ahogy óvatosan töltögette az üres helyeket, egyre határozottabban érezte, míg az idő elszívárgott, hogy úrrá lesz rajta a tanácstalanság. Az idő, neki úgy rémlett, ezúttal kiváltképp gyorsan szivárog, és így, a csodák csodájaként, függetlenül a fenyegető veszélyektől, végre fölkínálkozott neki az az egyetlen kézzelfogható ajándék, melyet életútja, ha ugyan életútnak lehet nevezni, még tartogatott. A nő az otthonának élt, úgy belakta a

kis nappalit, mint még soha; ő meg nem tehetett mást, mint hogy eljárt hozzá – házon kívül már nemigen kalandozhattak, pedig régi kedves Londonjukban alig akadt olyan hely, ahová barátnője, nappal vagy este, ne lett volna hajlandó találkára menni; s amikor betoppant, mindig ugyanott találta, a kandalló előtt, abban az ódon, süppedeg karosszékben, amelyből egyre nehezebben bontakozott ki. Egy napon, amikor hosszabb távollét után először látogatta meg, az a riasztó érzése támadt, hogy a nő váratlanul sokkal öregebbnek látszik, mint amilyennek addig képzelte; de nyomban rájött, hogy ez a változás csak az ő képzeletében váratlan – éppen most vette észre, hirtelen és váratlanul. Öregebbnek látszott, hiszen ennyi év alatt kétségkívül öreg is *lett*, vagy majdnem öreg; amit persze éppúgy, sőt még inkább el lehetett mondani róla is, a társáról. Ha a nő öreg volt, vagy majdnem az, John Marcher bizonyosan az volt, és mégis, a nőre hárult a feladat, nem őreá, hogy nyilvánvalóvá tegye ezt az igazságot. A reá törő meglepetések sora így vette kezdetét; s ha már sorjázni kezdtek, meg is sokasodtak; szinte seregestül támadtak körülötte: úgy rémlett neki, mintha valami furcsa elrendelés folytán mindaddig a föld alatt szunnyadtak volna, hogy aztán sűrű rendekben, az élet kora alkonyán szökjenek szárba, abban az életkorban, amikor a legtöbb ember már nem érzi a váratlan dolgok ízét és illatát.

Így, meglepődve kapta rajta magát – mert *már* rajtakapta –, hogy *bizony isten* azon tűnődik, vajon az a nagy esemény, amelyre vár, nem úgy és csak úgy ölthet-e formát, hogy neki menthetetlenül végig kell néznie, amint ez a szépséges nő, ez a szeretetre méltó barátnő elmúlik mellőle. Soha olyan hideg fejjel nem mérte még föl, mit jelent neki a nő, mint most, amikor gondolatban farkasszemet nézett ezzel a lehetőséggel; de még így sem támadt komoly kétsége afelől, hogy a pusztá szembesülés helyzetének mégoly riasztó ábrázatával, válaszként az életén végighúzóódó talányra, nem volna egyéb, mint a nagyszabású végkifejlet szánalmas elodázása. A szembesülés mindazzal, ahogyan addig élt, talán csak annyit tisztázna, hogy hanyatló méltósága sötét árnyékot vet, amelyben egész élete vakon rohan valami rút és nevetséges kudarc felé. Mindaddig eszébe sem jutott volna, hogy kudarcnak tekintse – addig, amíg a jelenésére várakozott, bízva benne, hogy learatja a neki járó tapsvihart. Egészen más végszóra számított, nem ilyenre, mint ez. Csakhogy a nagy lélegzetvételek sora kifulladt zihálássá töredezett, mihelyt rádöbbsent, hogy milyen régóta vár, vagy legalábbis, hogy sorsának osztályosa mily régóta várakozik. Hogy társáról immár bizonyosan elmondható, hogy hiába várakozott – ez a gondolat mélyen megsebezte, annál mélyebben, mert még jól emlékezett rá, hogy eleinte mást se tett, csak kuncogott rajta. A gondolat súlya rohamosabban nőtt, mint ahogy a nő rohamai súlyosbodtak, s a lelkiállapot, amelybe került, s amelyre végül már maga is úgy tekintett, mintha a világnak mutatott ábrázatát jól láthatóan eltorzítaná, gyönyörűen beleillett a reá tört meglepetések sorába. S ha még ez sem lett volna elég, lelkébe egy újabb, egészen elképesztő talány is befurakodott, amelyet, ha nem retteg tőle, bátran hagyhatott volna alakot ölteni. Vajon mi mást jelent ez az egész – azaz mi mást jelent ő, ő és hasztalan várakozása, esetleges halála s mindaz, ami ebből néma szemrehányásként reá háramol –, hacsak nem azt, hogy a dolgok jelen állása szerint egyszerűen és helyrehozhatatlanul elkésett valamivel? Soha, még e bizarr balsejtelem közeledtével sem engedte szóhoz jutni magában ezt a megrovó suttagást; soha addig, még az elmúlt pár hónap során sem rendült meg a hite abban, hogy bármi vár még reá, annak bőven van ideje, akár törődik vele, hogy *neki* van-e ideje, akár nem. Hogy végül, végül persze nem volt ideje, vagy mondhatni, ha volt is, csak egészen kevés – így rémlett föl, igen hamar, ahogy a dolgok kibontakoztak, a válasz, melyet régi rög-

eszméje kínált neki: és nem kínált külön választ az a másik, egyre valószínűbb rémlátomás sem, ahogy a roppant tanácstalanság fantomja azzal a hosszú árnyékkal, melyben élnie adatott, most, hogy beköszönjön, szinte az egész színpadra rátelepszik. Minthogy az Időnek alávetve kényszerült tetemre hívni tulajdon végzetét, végzete sem tehetett mást, mint hogy az Idő alakját ölti, mikor színre lép; s amikor egy nap arra ébredt, hogy többé már nem fiatal, és megérezte, hogy besavanyodott, majd az első adandó alkalommal, hogy fogytán az ereje, akkor ennek nyomán sok egyébnek is a tudatára ébredt. És ez mind-mind összefüggött egymással; együtt voltak alávetve, ő és a roppant tanácstalanság fantomja, egy mindenre egyképpen érvényes, egy és oszthatatlan törvénynek. Mikor maguk a lehetőségek szintűgy besavanyodtak, mikor az istenek titka megfakult, ha ugyan el nem enyészett mindenestül, akkor, és csak akkor, beteljesült a kudarc. Nem lett volna kudarc, ha fizetésképtelennek bizonyul, ha elveszti a becsületét, ha pellengérré állítják, ha fölakasztják; ez volt a kudarc, ez, hogy nem történt semmi. És ott lent abban a sötét völgyben, ahová útja a kanyargós ösvényen elvezette, szinte már nem is csodálkozott, ahogy körbetapogatózott. Bánta is ő, miféle rettentő csapás fenyegeti, milyen alávalósággal, milyen borzalommal hozhatják összefüggésbe a nevét – hisz végtére is nem volt még olyan öreg, hogy ki ne bírta volna –, csak lenne mindez, ahogy illik, arányban a helyzetével, amelybe került, egész élete terhével, amiként e rettentő árnyalak megjelenésével reá szakadt. Csupán egyetlen vágya maradt – bár ne érezné folyvást, hogy „átejtekett”.

4

Ez idő tájt történt, hogy egy szép nap délutánján, amikor a soron következő tavasz bontogatta szirmait, a nő, a maga legbensőbb tájain barangolva, szembe találta magát e riasztó sejtelmek legkomorabb alakjával. Késő volt már, amikor a férfi beállított hozzá, de az este még nem szállt le, és a nő a hosszabbodó áprilisi napoknak abban az éles, józan fényében mutatkozott, amely néha mélyebb bánatot lop az emberi szívbe, mint az ős legsötétebb órái. Már egy hete meleg volt, a tavasz minden jel szerint végleg beköszöntött, és May Bartram, először abban az évben, üres kandallónál üldögélt: ez az élőkép, melynek bársonyos középpontját alkotta, most olyan makulátlan renddel, olyan hallgatag, hűvös szépséggel tárult Marcher elé, amelyből tudás sugárzott, s amelyről nagy biztonsággal sejteni lehetett, hogy soha többé nem világítja meg a tűz fénye. A nő egész megjelenése – a férfi nemigen tudta volna megmondani, miért – valahogy fölerősítette ezt az érzést. Így, szinte viaszfehéren, arcán a ráncok és a leheletfinom szarkalábak erezetével, melyet mintha tú karcolt volna belé, ahogy beburkolták a lágyan omló, hófehér szövetek és a kontrasztként szolgáló halványzöld sál, melynek finom árnyalatait az évek szinte a végsőig finomították, egy derűs és tündökletes, de kifürkészhetetlen szfinx képét nyújtotta, kinek arcán, vagy nem is, inkább egész alakján csillámló ezüstpor ragyogott. Szfinx volt, igen, de fehér szirmaival és zöld pártaleveleivel mondhatnám akár liliomnak is – csak éppen mesterséges liliomnak, mely bámulatosan hű mása az eredetinek, gondosan porolják és tisztogatják, de némiképp mégis hervadnak látszik, ahogy behálózzák a hajszálvékony repedések egy áttetsző üvegbura alatt. A tökéletes házvezetés megannyi jele, a csillogó tisztaság és rend mindig ott uralkodott a nő szobáiban, ám ezúttal úgy festett a ház, mint ahol fölcsavartak, bevetettek és lezártak mindent, így aztán úrnője nyugodtan ülhet karba tett kézzel, hiszen nincs már semmi dolga. A nő, Marcher képzeletében, „túl volt” mindenben; műve készen állt; úgy érint-

kezett vele, mintha egy öböl túloldaláról vagy egy nyugalmas sziget távolából tenné, ahová eljutott végre, s a férfit egyszerre a végtelen magány érzése lepte meg. Lehetséges volna – vagy hát: lehet-e másként –, hogy hosszú és közös várakozásuk során a válasz, amelyre vártak, valahogy szavakká állt össze, és ellebegett a nő szeme előtt, kinek küldetése abban a percben egyszer s mindenkorra véget ért? Legalábbis ennek vádjával ért föl, amikor a férfi jó pár hónapja a szemébe mondta, hogy akkor hát mégiscsak tud valamit, amit elhallgat előle. Kényes téma volt ez, amit azóta sem mert szóba hozni, mert alighogy kiszaladt a száján, megérezte, hogy feszültséget kelthet és robbanthat ki közöttük. Aztán, már a közelmúltban, szorongás lepte meg, amelyhez foghatót a korábbi években sohasem tapasztalt; ebben pedig az volt a legfurcsább, hogy pontosan addig váratott magára, amíg a kételkedés színre nem lépett – mindaddig nem érzett semmi ilyesmit, amíg bízott magában. Mintha függene valami a levegőben, próbálta elképzelni a helyzetet, ami egyetlen rossz szó nyomán lezuhanhat, úgy azonban, hogy e feszültség terhét is magával sodorja. Mégsem akarta kimondani ezt a rossz szót; az mindent bemocskolna. Azt szerette volna, hogy a tudás, amelynek híján van, ajándék gyanánt hulljon az ölébe, saját magasztos súlya folytán. Ha a nő arra készül, hogy a sorsára hagyja őt, úgy kétségkívül az a feladat is őreá vár, hogy kimondja a búcsúszót. Ezért nem állt elő ismét a kérdéssel, hogy akkor hát mit is tud voltaképpen; de ez volt az oka annak is, hogy új oldalról próbálván becserkészni a vadat, most, amikor egy ideje már ott üldögélt, egyszer csak így szólt hozzá: – Mit gondol, mi a legeslegrosszabb, ami egy ilyen szép alkonyórán *netán még* velem is megeshet?

Már addig is gyakran faggatta őt efelől; már addig is, a bennük lüktető vonzás és taszítás furcsa, szabálytalan ritmusával, gyakran cseréltek eszmét e tárgyról, és ilyenkor látniuk kellett, hogy ötleteiket úgy mossák el az idő hűvös hullámai, mint a tengerparti homokba rótt jeleket. Eszme-cseréik örök jellegzetessége volt, hogy a kapcsolatuk hajnalát földidéző frázisok már a legenyhébb évődés vagy civakodás nyomán újra terítékre kerültek, és új benyomásokat keltettek. A nő minden bizonnal így volt képes rá, hogy ezúttal is frissen és felkészülten fogadja a férfi faggatózását. – Jó, hogy kérdi... gyakran gondolkodom rajta, csak hát már jó ideje úgy érzem, hogy erre a kérdésre nem tudok válaszolni. Rettenő dolgok járnak az eszemben, és nehezemre esne választani közülük; de gondolom, maga is így van vele.

– De még mennyire! Most úgy érzem, mintha mást se tettem volna egész mostanáig. Úgy érzem, mintha egész életemben máson se járt volna az eszem, *csak és csak* rettenő dolgokon. Némelyiket olykor maga előtt is szóba hoztam, de van néhány, amelyet nemigen tudnék megnevezni.

– *Annyira* rettenetesekek?

– Bizony, hogy azok... némelyik.

A nő egy percre rajta feledte a tekintetét, és neki, ahogy belebámult, egyszerre az az ellenállhatatlan érzése támadt, hogy ez a szem most, ahogy csillogó tisztaságával szembesül, még mindig olyan gyönyörűen ragyog, mint ifjúkorában, ám a csillogást ezúttal valami furcsa, hűvös fény erezi – fény, amely az évszak és az óra halványuló, zománcos ragyogását veri vissza, hacsak nem öbelőle árad ki mindenre, ami körülveszi. – De azért – szólalt meg végül – van néhány rémség, amit már szóba hoztunk.

Ettől, hogy a „rémségeket” emlegették, ha lehet, még különlegesebb árnyalatot nyert a kép, egy nő alakja egy szoba keretében, ám a nő ebben a percben valami egészen különleges lépésre szánta el magát – nem úgy, mint ő, aki csak jóval később jött rá, mennyire különleges, és mi mindent jelenthet –, s legelső rezdülése máris ott volt, a szeme előtt. A rezdülés, mely szándékát megelőlegezte, mindössze annyi volt, hogy szeme épp-

oly tisztán csillogott, mint élete virágjában. Ő viszont minden figyelmével a nő szavain csüggött. – Ó, igen, volt idő, amikor túl messzire mentünk. – Alighogy kimondta, azon kapta magát, mintha már csakugyan túl volna az egészen. Bizony, és tüstént kívánta is, hogy túl legyen; így aztán a célhoz vezető úton, egyre tisztábban látta, a nő nyomát kell követnie.

Ám a nő ehhez csupán egy szelíd mosollyal járult hozzá. – Ó, még hogy túl messzire...!

Ez furcsamód ironikusnak tűnt. – Úgy érti, készen áll rá, hogy még tovább menjen?

A nő törekeny volt, elbűvölő, s valahogy kívül állt az időn, ahogy egyre csak nézte őt, és mégis, úgy tetszett, mintha elveszítette volna a beszéd fonálát. – Maga szerint túl messzire mentünk?

– Ugyan, én csak azt hittem, hogy megint ezt a témát erőlteti... hogy *azelőtt* szinte mindennel szembenéztünk.

– Egymást is beleértve? – Még mindig mosolygott. – Különben teljesen igaza van. Mi ketten sokat képzelődtünk, és megismertünk néhány nagy félelmet is; de volt néhány, amit sohasem hoztunk szóba.

– Így a legrosszabbat sem... nem néztünk szembe vele. *Én* képes lettem volna rá, arra mérget vehet, ha tudom, hogy maga szerint micsoda. Úgy érzem – kezdte magyarázni –, mintha már nem volna erőm ahhoz, hogy végiggondoljak efféle dolgokat. – Szerette volna tudni, vajon ugyanolyan bambán néz-e, mint amilyen tompán konganak a szavai. – Elszállt, kimerült.

– Akkor miért gondolja – kérdezte a nő –, hogy az én erőm nem szállt el.

– Mert számtalan jelét adja annak, hogy ereje teljében van. Magának nem kell magyarázatokat gyártania és képzelődnie, nem kell összevetnie semmit semmivel. És most már nem kell választania sem. – Végül csak kibökte, ami ott motoszkált benne. – Maga tud valamit, amit én nem. Azelőtt célzott is rá.

Az utolsó szavak mélyen érintik, figyelt föl rá tüstént a férfi, olyan mélyen, hogy aztán a hangját is megkeményíti, amikor visszavág. – Kedvesem, én soha nem célozgatam semmire.

A férfi megrázta a fejét. – Nem tudja letagadni.

– Nahát... még ilyet! – próbálta túlkialátni May Bartram, amit nem tudott letagadni sem. Szinte elfojtott nyögésnek is beillett volna.

– Hiszen bevallotta, pár hónapja, amikor a szemére hánytam, hogy titkol valamit, és attól fél, kitalálom. Akkor azt felelte, hogy az lehetetlen, hogy sose találom ki, és látja, nem is teszek úgy, mintha kitaláltam volna. De maga akkor mégiscsak gondolt valamire, és én már világosan látom, hogy az nem volt más, és nem lehet más ma sem, mint minden lehetőségek legrosszabbika... legalábbis maga annak képzei. Látja, ez az – tette hozzá –, amiért a segítséget kérem. Ma már csak a tudatlanság borzaszt... a tudástól nem félek egy csöppet sem. – Majd, mivel a nő nem szólalt meg azonnal, hozzátette: – Azért vagyok olyan biztos benne, mert látom az arcán, mert érzem, itt, a levegőben, ezek között a jelenések között, hogy maga már túl van rajta. Végzett vele. Tapasztalta. És engem egyedül hagy, rábíz a sorsomra.

Igen, a nő csak hallgatott, csak ült mozdulatlanul és holtsápadtan a karosszékében, mint aki válaszút elé került, így aztán a szótlanúsága fölért egy beismerő vallomással, ám finom kis benső merevsége inkább arról árulkodott, hogy hajlik az engedékenységre. – *Lehetne* éppen a legrosszabb... – kockáztatta meg végül – mármint az, amiről sohasem beszéltem.

Ettől egy pillanatra elakadt a lélegzete. – Borzalmasabb, mint az a tömérdek borzalom, amit szóba hoztunk?

– Borzalmasabb. De vajon ugyanaz-e – kezdett el puhatólózni –, amit maga az imént, olyan érzékletesen, a legrosszabbnak nevezett?

Marcher elgondolkodott. – Bizonyára... ha maga is arra gondol, amire én... valami, ami magában foglal minden szégyent és veszteséget, ami csak elképzelhető.

– Magában foglalná, ha *megettörténne* – mondta May Bartram. – Ne feledje, amiről beszélünk, csak az én fejemben létezik.

– Maga hisz benne – felelte Marcher. – És nekem ennyi elég. Érzem, hogy amiben maga hisz, az úgy is van. Ezért ha lát a sötétben, és nekem nem gyújt világosságot, akkor magamra hagy.

– De nem, nem! – kiáltott fel elképedve. – Én a maga oldalán állok... hát nem látja?... még most is. – És hogy nyomatékokat adjon szavainak, fölemelkedett a székből – olyan életteli mozdulattal, amit akkoriban már csak ritkán kockáztatott –, és megmutatta magát, öltözéke minden pompáját és selymességét, lényé teljes szépségét és illékonyságát. – Nem hagytam cserben magát.

Csakugyan, ahogy kikelt tulajdon gyöngesége ellen, és sikerre vitte azt a tétova szándékot, amelytől talán maga sem várt sokat, elég meggyőző érveléssel szolgált, noha barátját inkább fájdalomra, mint öröme hangolta. Ám a szeméből kicsapó hideg tűz, ahogy alakja a férfi elé fodrosodott, most egyszerre az egész lényén eláradt, olyan erővel, hogy egy percig szinte olybá tűnt, mintha visszanyerné az ifjúságát. A férfinak eszébe sem jutott, hogy megszánja őt ezért az erőpazarlásért; világéletében olyannak fogadta el, amilyennek mutatkozott – képesnek még akár arra is, hogy megmentse őt. Ugyanakkor érezni lehetett, hogy a fellobbanás bármely percben kihunyhat; így hát igyekeznie kellett, hogy mielőbb hasznát vegye. Hirtelen átfutott a fején az a három-négy kérdés, amelyre oly régóta várta a választ; ám az az egy, mely az ajkára tolult, félresöpörte valamennyit. – Akkor árulja el, fogok-e tudni róla, miközben elszenvedem.

A nő azonnal nemet intett. – Soha!

Ez a válasz igazolta a nőbe vetett bizalmát, és úgy érezte, hatalmas kő esik le a szívéről. – Nohát, ennél jobbat álmodni sem lehet! És maga szerint ez a legrosszabb?

– Miért, maga úgy képzelem, hogy nincs ennél jobb? – kérdezett vissza.

Most úgy tetszett, hogy a nő valami egészen különleges dologra gondol, így hát ismét belényilallt az elképedés, de továbbra is bízott benne, hogy közel a megnyugtató pirkadat. – Hát ha az ember nem *tud* arról, hogy elszenvedni... mi lehet ennél jobb? – Ekkor, ahogy tekintetük a kérdés fölött némán összekapcsolódott, a hajnal fénye kigyúlt, és a nő arcán, társa nagy öröme, tékozló bőséggel áradt el ez a jótékony ragyogás. Az ő arca, ahogy a kölcsönfény bevilágította, hirtelen lángba borult egész a homlokáig, majd levegő után kapott, a ráébredésnek azzal az erejével, amikor egyszerre minden tárgy megleli a helyét. Eleinte más sem hallatszott, csak a zihálása; de aztán meglelte a szavakat is. – Értem... akkor hát nem fogom elszenvedni sem...!

A nő tekintetében viszont megjelent a kétely. – Érti... mit ért?

– Hát amire gondol... amire mindig is gondolt.

A nő újra nemet intett. – Amire most gondolok, nem az, amire mindig is gondoltam. Egészen más.

– Valami új...?

A nő most néhány lépéssel lemaradt mögötte. – Valami új. Nem az, amire gondol. Tudom, mire gondol.

Torka ismét elszorult; talán csak a nő tévedett, amikor kiigazította. – Tökfilkó vagyok... *erre* gondol, ugye? – kérdezte, mintha a gyöngeség és a durvaság között tévovázna. – Arra, hogy tévedés volt az egész?

– Hogy tévedés? – visszhangozta szánakozva. *Ez* a lehetőség a nő szemében, kapott észbe tüstént a férfi, valóban rettenetes lenne; és különben is, ha már biztosította őt afelől, hogy nem lesz része fájdalomban, nem gondolhatott ilyesmire. – Ó, nem – erősítette meg nyomban a nő –; erről szó sincsen. Maga mindvégig jó úton járt.

A férfi mégsem állhatta meg, hogy föl ne tegye magában a kérdést, vajon a nő nem csak irgalomból beszél-e így, azért, hogy kímélje őt. Egyszerre úgy rémlett neki, hogy menten gödörbe pottyan, mielőtt kiderül, hogy egész élettörténete merő banalitás. – Azért mondja most a szemembe az igazságot, nehogy még nagyobb bolondot csináljak magamból, akkorát, hogy már elviselni se tudjam? Hát *eddig* vajon nem a hasztalan képzelődésből éltem, egy kábító illúzióból? Nem csak arra vártam, hogy lássam, amint becsapják az ajtót az orrom előtt?

A nő újra csak nemet intett. – Akár így, akár úgy, az igazság nem *az*, aminek maga képzelet. Bármi is a valóság, *ez*, ami itt van közöttünk, része a valóságnak. Az ajtó nincs becsapva. Az ajtó nyitva áll – mondta May Bartram.

– Akkor valaminek még jönnie kell?

A nő ismét szünetet tartott, és szelíd, hűvös tekintetét egy pillanatra sem vette le róla. – Sose késő, jöhet bármikor. – Egyetlen sima, nesztelen lépéssel csökkentette a távolságot kettejük között, és már ott állt közvetlenül mellette, szinte érintette, állt egy percig, mintha még mindig reá nehezedne a kimondhatatlan teher. Mozdulata mögött valami végtelenül finom mondandó sejlett, melyet mintha egyszerre vágyott és habozott volna szavakba önteni. Ott állt a hideg és csaknem csupasz kandallónál, melyet csak egy kicsi, régi, de igen pontos francia állóóra meg egy morzsányi rózsaszínű porcelánpárocscsa díszített; kezével a kandalló peremét markolta, ahogy várakoztatta a férfit, azaz nem is markolta, érintette csupán, talán hogy egy kis támaszt és bátorítást leljen. Várakoztatta őt, ennyi volt az egész; és valóban, nem is történt egyéb, mint hogy a férfi csak várt és várt. És ekkor a nő mozdulatából és testtartásából váratlanul kicsapott a tündöklő és eleven bizonyosság, hogy valamit még adni fog neki; hervadt arcán szelíden ragyogott az ígéret – szinte csillogott, mintha hófehér ezüstöt szikráztatna a mosolya. Igen, semmi kétség, amiben hitt, az úgy is volt, mert ez a ragyogás az arcán, látta jól, maga az igazság, s bárha szavaik végtelen borzadállyal remegtek a levegőben, alakja, éppoly végtelen és pazar puhasággal, de furamód következmények nélkül, mintha testet adott volna ennek az igazságnak. A látvány mélységes zavarba hozta, és szinte ráparancsolt, hogy csak annál hálásabban, szájátva figyelje ezt a kinyilatkoztatást, így aztán néhány pillanatra meg se szólaltak, csak a nő arca ontotta reá a fényt, ott, ahol érintette, mérhetetlen nyomást gyakorolt, ő meg csak bámult, szelíden, de végtelen türelemmel. A vég mindazonáltal eljött, de nem hozta el, amire a férfi várakozott. Helyette valami más történt, amiből eleinte csak annyi látszott, hogy a nő lehunyja a szemét. Ugyanakkor valami alig észlelhető, finom borzongásnak is átengedte magát, s bárha a férfi továbbra is csak bámult – becsületére legyen mondva, egyre erősebben –, ő félrefordult, és visszahanyatlott a karosszékebe. Így ért véget, amire elszánta magát, de a barátja gondolatait nem tudta eltéríteni.

– Vagyis azt akarja mondani, hogy...?

A nő, ahogy hátradőlt, megérintette a csengőgombot a kandalló mellett, és idegenül, haloványan magába fordult. – Attól félek, nagyon beteg vagyok.

– Annyira beteg, hogy már beszélni sem tud? – Élesen felfakadt és csaknem kitért belőle a félelem, hogy a nő meghalhat anélkül, hogy világhosszágot gyűjtana neki. Még időben észbe kapott, nehogy hangot adjon a kételyeinek, de a nő úgy válaszolt, mintha olvasna a gondolataiban.

– Hát nem érti... még most sem?

– „Most”...? – A nő hangja úgy csengett, mintha egy pillanat alatt nagyon messzire távolodott volna. Szobalánya viszont, aki a csengőszó hallatán a szobába sietett, már ott állt mellette. – Nem értek egy kukkot sem. – Később aztán igyekezett meggyőzni magát, hogy gyalázatosan türelmetlen volt, olyan türelmetlenül beszélt, mintha csak fitogtatni akarná, fölényesen és szórakozottan, hogy ő ebben az egész ügyben tiszta és ártatlan.

– Ó! – mondta May Bartram.

– Fájdalmai vannak? – kérdezte, mihelyt a nő kinyitotta a szemét.

– Nem – mondta May Bartram.

A lány, aki időközben átkarolta úrnőjét, hogy a hálószobába kísérje, rosszállóan nézett rá, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy ellentmondjon; hanem ő, dacolva még ezzel is, újra megerősítette, hogy egy kukkot sem ért az egészből. – Akkor hát mi történt?

A nő társa segítségével ismét talpra állt, ő meg, érezve, hogy eljött a távozás ideje, gépiesen fölszedte a kalapját és a kesztyűjét, majd az ajtóhoz somfordált. De még várta a választ a kérdésére. – Aminek történnie *kell*t – felelte a nő.

(Folytatása következik.)

Szaniszló Judit

MEGINTAPA

2007 vége

Kéne egy jó nagy dráma. Olyan tenyeres-talpas, odabaszós, recsegős. Hogy mondjuk én vagyok Kádár János hangörököse, és egyszer csak nem tudok nem úgy beszélni, ahogy ő. És közben az is kiderülne, hogy nem is nő vagyok, hanem férfi, de néha, ha akarom, akkor megint tudok nő lenni mégis. Egy tenyeres-talpas, odabaszós hímnő Kádár János retorikájával, ügye. És írnék olyan verseket, hogy a kortárs irodalom megvezethetetlen színe-java zokogva hinné azt, hogy szerelmes belém, Kádár Jánosba, aki hol nő vagyok, hol férfi, hol meg nem is vagyok. Pedig csak a Ronsard-szonetteim által keltett rendhagyó agyhullámrezgések keltenék bennük azt az érzést, hogy – Weöres Sándor óta az első valódin valódi költőnő! – költeményeimet és velük együtt engem is meg kell egy életre szeretni. És mivel azt mondják, minden az agyban dől el, úgy dőlnék el s hanyatt nekik a kisagyuk legtitikosabb szegletében, hogy azt se tudnák, férfiak-e vagy nők, mint ahogy én se tudnám sosem. Pont mint most. Sem.

Ülünk az irodában. Konferenciabeszélgetés, ami persze nem is az. A Fejhanga dobol a gondosan felépített és gondatlanul lenövesztett műkörmeivel az asztali telefonja mellett, onnan kiabál kihangosítva élőgyenesben németbe, mi meg hallgatjuk, és bóloga-